

УДК 657. 01

ПАТРЯК Олександра Тарасівна
здобувач кафедри обліку у державному секторі економіки та сфері послуг
Тернопільський національний економічний університет

ПАТРЯК Александра Тарасовна
соискатель кафедры учета в государственном секторе экономики
и сфере услуг
Тернопольский национальный экономический университет

PATRIAK O.T
Research Assistant,
Department of Accounting in the Public and Services Sector,
Ternopil National Economic University

**ВИДИ ОПЕРАЦІЙ З КОРПОРАТИВНИМИ ПРАВАМИ ТА ЇХ
ВПЛИВ НА ПОБУДОВУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА
КОНТРОЛЮ**

**ВИДЫ ОПЕРАЦИЙ С КОРПОРАТИВНЫМИ ПРАВАМИ И ИХ
ВЛИЯНИЕ НА ПОСТРОЕНИЕ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА И
КОНТРОЛЯ**

**TYPES OF OPERATIONS WITH CORPORATE RIGHTS AND THEIR
IMPACT ON ACCOUNTING AND CONTROL FORMATION**

Анотація: У статті проаналізовано види операцій з корпоративними правами, які враховують етапи життєвого циклу корпоративних прав, рівень нормативно-правового регулювання операцій з ними, регулярність та форму здійснення, відповідність стратегії підприємства, а також вимоги чинного податкового законодавства. Акцент зроблений на необхідності врахування напрямів організації інформаційних потоків щодо господарських операцій з корпоративними правами, виходячи з інформаційних інтересів сторін корпоративних відносин. Застосування такого підходу дозволить виявити вплив операцій з корпоративними правами на побудову бухгалтерського обліку та контролю. Крім того, це сприятиме підвищенню якості обліково-інформаційного забезпечення ухвалення управлінських рішень щодо стану та перспектив фінансування діяльності підприємства.

Ключові слова: корпоративні відносини; корпоративні права; емітент; інвестор; облік корпоративних прав; контроль корпоративних прав.

Аннотация: В статье проанализированы виды операций с корпоративными правами, которые учитывают этапы жизненного цикла корпоративных прав, уровень нормативно-правового регулирования операций с ними, регулярность и форму осуществления, соответствие стратегии предприятия, а также требования действующего налогового законодательства. Акцент сделан на необходимости учета направлений организации информационных потоков по хозяйственным операциям с корпоративными правами, исходя из информационных интересов сторон корпоративных отношений. Применение такого подхода позволит выявить влияние операций с корпоративными правами на построение бухгалтерского учета и контроля. Это также будет способствовать повышению качества учетно-информационного обеспечения принятия управленческих решений относительно состояния и перспектив финансирования деятельности предприятия.

Ключевые слова: корпоративные отношения; корпоративные права; эмитент; инвестор; учет корпоративных прав; контроль корпоративных прав

Summary: *The article looks into the types of operations with corporate rights that include their life cycle stages, legal and regulatory framework level of transactions, regularity and form of implementation, compliance with a company strategy, and existing tax legislation requirements. It emphasizes the need for taking into account the directions of the information flows organization as to the economic transactions with corporate rights on the basis of informational interests by parties corporate relations. This approach will enable to identify the effects of corporate rights transactions on accounting and control setup. In addition, it will improve the quality of accounting and information support management decisions concerning the venture fiscal prospects.*

Key words: corporate right; corporate rights check-up; corporate rights reporting; corporate relations; investor; issuer.

Постановка проблеми. Необхідність упорядкування видів корпоративних прав обумовила потребу вивчення можливості використання існуючих ознак класифікації для цілей управління корпоративними правами та створення достовірної обліково-інформаційної підтримки управлінських рішень. В результаті встановлено, що існуючі класифікації не використовуються в повній мірі для цілей бухгалтерського обліку та контролю, а враховують лише правову природу корпоративних прав, оскільки

інтерпретують їх як право власності на частку або пай у статутному капіталі господарського товариства.

Дослідження та вивчені наукові публікації охопили широку проблематику питань бухгалтерського обліку, аналізу і контролю корпоративних прав, проте, невирішеними залишаються проблемні питання ідентифікації корпоративних прав як об'єктів бухгалтерського обліку у обох сторін корпоративних відносин та з урахуванням широкого спектру господарських операцій з ними, динамічності чинного законодавства, в тому числі, податкового.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання бухгалтерського обліку, зокрема проблеми операцій з корпоративними правами, присвятили свій науковий пошук О. Р. Бойкевич [1], Белоусов М. О. [2], Т. Г. Васильців [1], О. М. Вінник [3], Лучко М. Р. [4], І. Р. Калаур [5], О. І. Пилипенко [6], С. П. Самофалов [7] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Процес реалізації корпоративних прав у господарській діяльності підприємств полягає у здійсненні сукупності господарських операцій, пов'язаних з використанням спектру прав сторін корпоративних відносин, тому вважаємо за доцільне виділити види господарських операцій з корпоративними правами. Це дозволить на основі визначення ознак класифікації конкретизувати об'єкти бухгалтерського обліку за такими операціями, визначити напрями систематизації та розкриття інформації про них у фінансовій та управлінській звітності та виявити вплив операцій з корпоративними правами на побудову бухгалтерського обліку та контролю.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є окреслення видів операцій з корпоративними правами, а також їх використання та вплив на побудову бухгалтерського обліку та контролю.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою розробки науково обґрунтованого підходу до бухгалтерського обліку та контролю корпоративних

прав здійснено спробу окреслити види операцій з ними за такими ознаками, наведеними в таблиці 1.1

Таблиця 1.1 – Види операцій з корпоративними правами для цілей бухгалтерського обліку та контролю

Класифікаційна ознака	Види операцій з корпоративними правами
Рівень нормативно-правового регулювання	Урегульовані на державному рівні
	Урегульовані на локальному рівні
Урегульованість податковим законодавством	Оподатковувані
	Неоподатковувані
Відповідність стратегії підприємства	Операції, що відповідають стратегії підприємства
	Операції, що не відповідають стратегії підприємства
За етапом життєвого циклу корпоративних прав	Емісія
	Відчуження
	Анулювання
Вплив на фінансовий стан	Операції, що поліпшують фінансовий стан
	Операції, що погіршують фінансовий стан
	Операції, що не впливають на фінансовий стан
Регулярність здійснення	Разові операції
	Регулярні операції
Форма здійснення операції	Монетарна
	Немонетарна

Проаналізуємо кожен з виділених видів операцій:

1) за рівнем нормативно-правового регулювання:

– урегульовані на національному рівні. Господарські операції, урегульовані на державному законодавчому рівні, не вимагають додаткового документального забезпечення, якщо відповідні законодавчі норми є конкретними, а не диспозитивними. Такі операції, як правило, урегульовані цивільним та господарським законодавством та визначають загальноприйняті процедури формування статутного та інших капіталів підприємства, розподілу дивідендів, вихід учасника;

– урегульовані на локальному рівні. Господарські операції, урегульовані на локальному законодавчому рівні, вимагають додаткового документування та закріплення процедур прийняття рішень щодо корпоративних прав. Переважно локальні положення та розпорядчі документи конкретизують диспозитивні законодавчі норми та дозволяють визначити параметри здійснення господарських операцій окремих суб'єктів господарювання;

2) за урегульованістю податковим законодавством:

– оподатковувані. Такі операції впливають на формування бази оподаткування податками та зборами, відповідно до норм чинного законодавства, а також підлягають податковому контролю. Слід відмітити, що інформація про такі операції формується у аналітичних розрізах, які відповідають змісту показників податкових декларацій;

– неоподатковувані. Ці операції не враховуються при визначенні бази оподаткування під час нарахування податків та зборів, тому ведення додаткових аналітичних відомостей та реєстрів податкового обліку не потрібне;

3) за відповідністю стратегії підприємства:

– операції, що відповідають стратегії підприємства. Вказані операції, як правило, є запланованими (за самим фактом їх здійснення та/або обсягами) та сприяють досягненню стратегічних та тактичних цілей розвитку емітента (в частині залучення джерел фінансування сласної діяльності) та інвестора (в частині здійснення фінансових інвестицій). Належним чином сплановані операції даного виду дозволяють з урахуванням попередньої ознаки класифікації застосовувати інструментарій податкового планування господарської діяльності, користуватися податковими пільгами;

– операції, що не відповідають стратегії підприємства. Вони, переважно, є незапланованими (за самим фактом їх здійснення та/або обсягами операції),

можуть негативно позначитися на фінансовому стані підприємства, тимчасово гальмують його розвиток та реалізацію інвестиційних проектів тощо. Можуть траплятися випадки, коли такі операції з корпоративними правами викликані непередбачуваними та несприятливими змінами чинного законодавства, податкового та інвестиційного середовища. Іншими прикладами є зміни кон'юнктури ринків товарів та послуг, зниження інвестиційної привабливості різних секторів економіки;

4) за етапом життєвого циклу корпоративних прав:

– емісія. Операції з емісії корпоративних прав полягають у видачі документів, що посвідчують корпоративні права, за якими емітент отримує грошові кошти та/або інші товарно-матеріальні цінності в обмін на емітовані корпоративні права. Такі операції генерують зміни у об'єктах бухгалтерського обліку, формування інформації про які вимагається системою управління для аналізу результативності первинного розміщення корпоративних прав. Емітовані корпоративні права засвідчують участь інвестора у статутному капіталі емітента, надають їх власникам право на участь в управлінні, одержання частини у прибутках та майні емітента при його ліквідації;

– відчуження. Господарські операції відчуження корпоративних прав є різноманітними у зв'язку з тим, що власне корпоративні права є майновими правами, хоча вираженої матеріальної форми вони не мають. Проте, як і інші види активів майнові корпоративні права можуть відчужуватися (бути предметом договорів купівлі-продажу, дарування, міни тощо), бути об'єктом застави, передаватися в якості внесків до статутного капіталу інших господарських товариств. Так, п. 3 ст. 165 Господарського кодексу України встановлено, що операції купівлі-продажу цінних паперів здійснюють їх емітенти, власники, а також торговці цінними паперами-посередники у сфері випуску та обігу цінних паперів, а частиною 1 цієї статті обмежено коло джерел фінансування для придбання цінних паперів (тільки за рахунок коштів, що надходять у їх розпорядження після сплати податків та відсотків за банківський

кредит) [8]. У Податковому кодексі України (пп. 14.1.244 п. 14.1 ст. 14) цінні папери, що використовуються у будь-яких операціях, крім операцій з їх випуску (емісії) та погашення віднесено до товарів, а отже на їх відчуження, не пов'язане з емісією або погашенням, застосовуються норми оподаткування операцій поставки. В той же час, пп. 14.1.81 п. 14.1 ст. 14 визначено, що “господарські операції, що передбачають придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та/або інших фінансових інструментів, відносяться до фінансових інвестицій і можуть бути або прямими (внесення коштів або майна в обмін на корпоративні права, емітовані юридичною особою при їх розміщенні такою особою), або портфельними (купівля цінних паперів за кошти на фондовому ринку або біржовому товарному ринку) [9];

– анулювання. Господарські операції з анулювання викуплених емітентом у інвестора акцій є сукупністю організаційно-правових дій, спрямованих на припинення існування корпоративних прав, уречевлених у корпоративних цінних паперах. Може відбуватися у вигляді зменшення кількості емітованих корпоративних цінних паперів, дроблення їх номіналу, конвертації корпоративних цінних паперів старого зразка на корпоративні цінні папери нового зразка;

5) за впливом на фінансовий стан:

– операції, що поліпшують фінансовий стан. Такі операції виділяються у зв'язку з необхідністю визначення позитивного економічного ефекту від реалізації корпоративних прав для цілей окреслення напрямів інтенсифікації таких операцій, визначення факторів зміни фінансового стану, резервів його поліпшення. Крім того, Т.Г. Васильців, В.І. Волошин, О.Р. Бойкевич та В.В. Каркавчук називають захищеність корпоративних прав підприємства називають одним з пріоритетних індикаторів рівня фінансової безпеки підприємства [1, с. 56], а отже операції, спрямовані на забезпечення захищеності корпоративних прав, можна вважати такими, що поліпшують фінансовий стан підприємства-емітента;

– операції, що погіршують фінансовий стан. Ці операції визначаються у зв'язку з необхідністю оперативного моніторингу негативного впливу обраної підприємством політики щодо корпоративних прав, встановлення шляхів усунення негативного впливу операцій з корпоративними правами на фінансовий стан, формування резервів поліпшення фінансового стану;

– операції, що не впливають на фінансовий стан. Такі операції в чистому вигляді не існують. Будь-яка операція підприємства, тим більше з корпоративними правами, впливає на показники фінансової стійкості, ліквідності тощо, проте їх вплив може бути не суттєвим або таким, який достеменно визначити на разі неможливо. Такі операції, не дивлячись на їх відносну нейтральність, слід визначати об'єктом постійного моніторингу та піддавати процедурам контролю, оскільки у мовах мінливого економічного середовища, їх вплив на діяльність підприємства може істотно та стрімко змінюватися;

б) за регулярністю здійснення:

– разові операції. Це операції нерегулярного характеру, які пов'язані з рішеннями емітента та/або інвестора щодо корпоративних прав. Прикладом таких операцій можуть бути операції емісії, перепродажу або анулювання корпоративних прав. Разові операції, як правило, є організаційно та юридично складними, а також значні за обсягами, а тому підлягають суворішому контролю з боку сторін корпоративних відносин. Крім того, інформація про такі операції повинна розкриватися у фінансовій звітності підприємства в деталізованому вигляді, оскільки ці вони переважно впливають на фінансову стійкість суб'єкта господарювання;

– регулярні операції. До цих операцій можна віднести, наприклад, нарахування та виплату дивідендів, їх оподаткування тощо. Вони здійснюються регулярно, що вимагає розробки облікових процедур, розробки стандартизованих форм документального забезпечення, а також розкриття

інформації у фінансовій звітності підприємства у динаміці (для забезпечення порівнянності звітності);

7) за формою здійснення операції:

– монетарна. Визначення операцій з корпоративними правами, що відбуваються у монетарній формі, дозволяє на практиці сформувати інформацію про грошові потоки, спланувати їх, врахувати можливі наслідки для показника ліквідності підприємства та убезпечити його від незадовільного рівня платоспроможності;

– немонетарна. Така форма операцій виявляється у тому, що вони опосередковані рухом товарно-матеріальних цінностей, відмінних від грошових коштів та їх еквівалентів. Такі операції можуть призводити до додаткових витрат, а тому повинні бути заплановані з точки хору доцільності та економічної ефективності їх здійснення.

Наведений вище підхід до класифікації операцій з корпоративними правами потребує детальнішого розгляду в контексті відповідності наведених ознак цілям управління корпоративними правами, зокрема в контексті формування систем бухгалтерського обліку та контролю корпоративних прав у емітента та інвестора.

Організаційні положення бухгалтерського обліку корпоративних прав повинні формуватися виходячи з необхідності реалізації завдань контролю, тобто по суті інформаційні потоки організуються такими чином, що задовольняти інформаційні потреби систем управління сторін корпоративних відносин (табл. 1.2)

Таблиця 1.2 – Напрями організації інформаційних потоків щодо господарських операцій з корпоративними правами, виходячи з інформаційних інтересів сторін корпоративних відносин

Інформаційні інтереси сторін корпоративних відносин	Задоволення інформаційних інтересів сторін корпоративних відносин	
	Емітента	Інвестора

<p>Стан збереження та використання майна підприємства</p>	<p>Емітуючи корпоративні права та приймаючи акціонерний капітал, підприємство емітент отримує всі ризики а вигоди від володіння майном, переданим інвестором. Таке майно за принципом автономності підлягає обліку та контролю як активи юридичної особи-емітента</p>	<p>Набуваючи корпоративних прав, інвестор передає емітенту певні види та обсяги активів в обмін на них. Це обумовлює списання з балансу відповідних активів та виникнення специфічного активу у вигляді фінансових інвестицій, контроль за збереженням яких пов'язаний із застосуванням інших контрольних процедур</p>
<p>Структура, обсяги та результати операцій з корпоративними правами</p>	<p>Інформація про операції емітента формується у фінансовій звітності, зокрема:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Балансі (Звіті про фінансовий стан) в частині структури власного капіталу, розрахунків з учасниками; – Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) в частині розрахунку показників прибутковості акцій; – Звіті про рух грошових коштів у частині руху коштів у результаті фінансової діяльності; – Звіті про власний капітал в розрізі видів операцій, що призводять до змін власного капіталу (в розрізі його складових) – примітках до фінансової звітності в частині розкриття суттєвих змін у структурі джерел фінансування діяльності та подій, що їх викликали, а також таких подій після дати балансу <p>Внутрішні звітність, що розкриває показники структури джерел фінансування діяльності, вартості залучення капіталу, аналітичні показники віддачі власного капіталу</p>	<p>Інформація про операції інвестора формується у фінансовій звітності, зокрема:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Балансі (Звіті про фінансовий стан) в частині структури фінансових інвестицій за об'єктами інвестування та їх строками; – Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) в частині доходів і втрат від участі в капіталі, розрахунку показників іншого сукупного доходу; – Звіті про рух грошових коштів у частині руху коштів у результаті інвестиційної діяльності; – примітках до фінансової звітності в частині конкретизації показників балансу щодо структури фінансових інвестицій за об'єктами інвестування та їх строками, а також розкриття суттєвих змін у структурі та величині фінансових інвестицій та подій, що їх викликали (в т.ч. подій після дати балансу) <p>Внутрішні звітність, що розкриває показники прибутковості фінансових інвестицій за їх видами, вартості на дату балансу та альтернативних інвестиційних проектів</p>

Таким чином, облікова політика у сторін корпоративних відносин (як емітента, так і інвестора) покликана створювати належну обліково-

інформаційну підтримку управлінських рішень у реалізації стратегії фінансування діяльності емітента та інвестиційної стратегії інвестора. Тому за результатами дослідження ідентифіковано напрями використання запропонованої класифікації операцій з корпоративними правами при побудові системи їх бухгалтерського обліку (таблиця 1.3).

Таблиця 1.3 – Використання запропонованих видів операцій з корпоративними правами при побудові системи їх бухгалтерського обліку

Класифікаційна ознака	Вплив на побудову бухгалтерського обліку
Рівень нормативно-правового регулювання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Формують систему документального забезпечення операцій в частині фіксації норм державного або локального права щодо підстав реалізації корпоративних прав. 2. Визначають форми та цивільно-правовий статус операції, що підлягає відображенню в бухгалтерському обліку
Урегульованість податковим законодавством	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначають потребу формування в обліку даних про базу оподаткування за операцією, відповідно до Податкового кодексу України. 2. Обумовлюють розкриття інформації про операцію в податковій звітності
Відповідність стратегії підприємства	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прямого впливу на систему бухгалтерського обліку не мають 2. Визначають потребу розкриття інформації про операції в примітках до фінансової звітності
За етапом життєвого циклу корпоративних прав	<ol style="list-style-type: none"> 1. Обумовлюють вибір об'єкта бухгалтерського обліку. 2. Зумовлюють систему документального забезпечення операції. 3. Впливають на формування кореспонденції рахунків залежно від об'єкта обліку. 4. Визначають напрями розкриття інформації у фінансовій звітності
Вплив на фінансовий стан	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначають напрями розкриття впливу господарських операцій на фінансовий стан у звітності на підставі показників зміни активів, зобов'язань, доходів і витрат
Регулярність здійснення	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначають необхідність закріплення облікових процедур для відображення регулярних операцій. 2. Визначають напрями розкриття інформації про операції у фінансовій звітності
Форма здійснення операції	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначає види активів, що беруть участь в операції, обумовлює матеріальні та грошові потоки, на основі чого встановлюються об'єкти бухгалтерського обліку та окреслюються положення облікової політики щодо них

Організаційні засади контролю корпоративних прав у сторін корпоративних відносин розробляються виходячи з завдань контролю,

визначених у системах управління емітента та інвестора, з урахуванням, відповідно, емісійної та інвестиційної стратегій таких підприємств.

Виходячи з інформаційних інтересів сторін корпоративних відносин (як емітента, так і інвестора), формуються напрями здійснення контролю корпоративних прав. Зокрема, вони враховують ризикові ділянки процесу функціонування механізму реалізації корпоративних прав. Тому за результатами дослідження ідентифіковано напрями використання запропонованої класифікації операцій з корпоративними правами при побудові системи їх контролю (таблиця 1.4).

Таблиця 1.4 – Використання запропонованих видів операцій з корпоративними правами при побудові системи їх контролю

Класифікаційна ознака	Вплив на побудову контролю
Рівень нормативно-правового регулювання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення системи норм, дотримання яких контролюється; 2. Контроль відповідності локальних нормативних документів диспозитивним нормам державного законодавства
Урегульованість податковим законодавством	<ol style="list-style-type: none"> 1. Включення перевірки операцій до завдань контролю податкових розрахунків; 2. Визначення системи документального забезпечення доказової бази формування бази оподаткування; 3. Контроль правильності складання податкової звітності в частині операцій з корпоративними правами
Відповідність стратегії підприємства	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення напрямів контролю операцій та їх результатів з метою визначення відхилень та незапланованих впливів
За етапом життєвого циклу корпоративних прав	Ідентифікує завдання контролю операцій у емітента та інвестора, визначає цивільно-правовий статус операцій, окреслює об'єкти контролю
Вплив на фінансовий стан	Визначають предметом контролю причинно-наслідкові зв'язки між операціями та показниками фінансового стану і результативності
Регулярність здійснення	Посилює важливість визначення ризику викривлення показників обліку та звітності за нетиповими операціями та разовими операціями
Форма здійснення операції	Обумовлює внесення до завдань контролю перевірки матеріальних та грошових потоків, контроль зміни рівня ліквідності

Висновки з даного дослідження і перспективи. Обґрунтовані вище напрями є базисом для формування теоретичних положень та розробки

практичних рекомендацій удосконалення організаційно-методичних засад бухгалтерського обліку корпоративних прав у емітента та інвестора на основі науково обґрунтованої класифікації операцій з корпоративними правами. Її використання дозволить будувати системи аналітичного обліку таких операцій для цілей формування якісної інформації про них у бухгалтерському обліку та представлення зацікавлених користувачам відповідно до їх інформаційних запитів.

На основі належної обліково-інформаційної підтримки процедур контролю, що заснована на використанні обґрунтованої вище класифікації операцій з корпоративними правами, виконання контрольних процедур дозволяє виявляти відхилення та прогнозувати результати здійснення таких операцій, контролювати процеси реалізації стратегії фінансування діяльності емітента та інвестиційної стратегії інвестора.

Список літератури:

1. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Васильків Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В., [за ред. Т.Г. Васильціва]. – Львів: ВИДАВНИЦТВО, 2012. –386 с
2. Белоусов М.О. Бухгалтерський облік і контроль руху статутного капіталу
3. Вінник О. М. Господарське право : курс лекцій [Текст] / О. М. Вінник. — К., 2004. — 624с.
4. Лучко М. Невизначеність та ймовірнісність господарських операцій: до питання бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / М. Лучко // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2013. — Вип. 2 (9). — С. 98-109. — Режим доступу до журн. : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13lmpbo.pdf>.
5. Калаур І. Р. Види майнових корпоративних прав та правові механізми їх здійснення [Електронний ресурс] / І. Р. Калаур // Університетські наукові записки . - 2011. - № 1. - С. 100-104. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Unzap_2011_1_18.pdf

6. Пилипенко О. І. Корпоративні права в системі бухгалтерського обліку [Текст]: монографія / О. І. Пилипенко. – Житомир: ФОП Кузьмін Д. Л., 2010. – 612 с.

7. Самофалов С. П. Антикризове управління корпоративними правами держави [Електронний ресурс] / С. П. Самофалов // Формування ринкових відносин в Україні. - 2013. - № 12. - С. 18-23. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/frvu_2013_12_6.pdf

8. Господарський кодекс України, Закон України від 16.01.2003 № 436-IV / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

9. Податковий кодекс України, Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI / Верховна Рада України [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>